

JOHDANNAISSOPIMUSTEN KÄSITTELY KUNTIEN JA KUNTAYHTYMIEN LIITETIEDOISSA

SUOMEN TILINTARKASTAJAT RY:N SUOSITUKSIA 1/2019

Sisällys

JOHDANTO	3
Esimerkki 1: Lainoihin liittyvän korkoriskin suojaaminen koronvaihtosopimuksilla	5
Esimerkki 2: Suojaavuuden dokumentaatio ja liitetiedot	9
LIITE 1: Suojaavuuden dokumentaatioesimerkki	10

JOHDANTO

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston lausunnolla 116/2017 on annettu ohjeita kuntien suojaustarkoituksessa tehtyjen koronvaihtosopimusten käsittelystä kirjanpidossa ja tilinpäätöksessä. Lausunnon mukaan johdannais-sopimusten luonne ratkaisee kirjanpitokäsittelyn. Pääsäännön mukaan koronvaihtosopimukseen sovelletaan KPL 3:3:1 §:n 7 kohdan mukaista erillisarvostusta, joka on perustettava yleiseen varovaisuuden periaatteeseen (KPL 3.3.1 § 4 kohta). Jos kirjanpitovelvollisen johto katsoo johdannais-sopimusten olevan suojaavia, tulee tämä seikka todentaa ja dokumentoida sekä kuvata tilinpäätöksessä. Arvio johdannais-sopimusten suojaavuudesta tulee tehdä tosiasiallisten olosuhteiden perusteella, joten sillä seikalla, miten näitä sopimuksia kutsutaan, ei ole merkitystä kirjanpidollisessa arvioinnissa. Lausunnon mukaan suojaavan koronvaihtosopimuksen käypää arvoa ja arvon muutosta ei merkitä taseeseen, vaan ne esitetään liitetiedoissa. Sopimuksen tilinpäätöshetken negatiivinen markkina-arvo merkitään rahoitusvälineestä aiheutuvaksi velkaeräksi taseeseen, jos vastuu on realisoitunut tai realisoituminen on todennäköistä ja pakollisen varauksen tekemisen muut edellytykset täyttyvät.

Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto on kunnan ja kuntayhtymän taseen laatimista koskevassa yleisohjeessa linjannut, että kunnat eivät voi soveltaa kirjanpitolain 5:2a §:n mahdollisuutta arvostaa johdannais-sopimuksia tai muita rahoitusvälineitä käypään arvoon. Kunnan kirjanpidossa ei myöskään sovelleta kirjanpitolain 7 a lukuja kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaan laadittavasta tilinpäätöksestä ja konsernitilinpäätöksestä.

Suomen Tilintarkastajat ry on laatinut tämän ohjeen kunnille ja kuntayhtymille esimerkiksi niistä tilanteista, joissa tiedot suojaavista johdannaisista esitetään tilinpäätöksen ja konsernitilinpäätöksen liitetiedoissa. Ohje ei koske kuntien ja kuntayhtymien tytä- ja osakkuusyhtiöitä, vaan ne noudattavat yrityspuolelle annettua vastaavaa ohjetta. Tämä ohje perustuu kirjanpitolautakunnan kuntajaoston lausuntoon 116/2017 ja soveltuvin osin [Suomen Tilintarkastajat ry:n antamaan ohjeeseen \(1/2017\) suojauslaskennasta ja johdannais-sopimusten käsittelystä liitetiedoissa](#). Näiden säännösten ja ohjeiden mukaan johdannais-sopimusten käypien arvojen esittäminen vain liitetiedoissa on poikkeamista pääsäännöstä.

Johdannaisten käsittelyssä ja esittämisessä tulee huomioida olennaisuus tilinpäätöksen oikeellisuuden kannalta. Tilinpäätöksen laatijana kaupunginhallitus ja tilinpäätöksestä vastuulliset johtavat viranhaltijat vastaavat tilinpäätöksen oikeellisuudesta. Erityistä huomiota tulee kiinnittää toimintakertomuksessa annettaviin tietoihin rahoitusriskeistä mukaan lukien johdannais-sopimukseen liittyvät riskit ja liitetiedoissa suojauksista annettaviin tietoihin. Liitetiedoissa ja/tai toimintakertomuksessa on riittävästi kuvattava kirjanpitovelvollisen johdon perusteluja siitä, millä perusteella johdannaisia voidaan pitää suojaavina. Johdannaisten liitetiedosta on myös laadittava liitetietotosite kirjanpitolain säännösten mukaisesti.

Suojauksia tulee aina tarkastella tapauskohtaisesti huomioiden johdannais-sopimusten erityisehdot. Johdannaisten hankkimisessa tulee noudattaa erityistä varovaisuutta, koska sopimukset saattavat sisältää sopimusehtoja, jotka voivat olla epäsuotuisia kirjanpitovelvolliselle ja/tai jotka eivät liity kunnan suojattavaan lainaan tai lainasalkkuun.

Ohjeen tarkoitus

Tämä ohje on tarkoitettu avuksi kuntien ja kuntayhtymien tilinpäätöksen laatijoille ja tilinpäätöksiä tarkastaville tilintarkastajille.

Suomen Tilintarkastajat ry haluaa omilla ohjeillaan ja suosituksillaan kehittää hyvää tilinpäätöskäytäntöä.

Ohje sisältää seuraavat esimerkit ja liitteet:

- Esimerkki 1: Lainoihin liittyvän korkoriskin suojaaminen koronvaihtosopimuksella
- Esimerkki 2. Suojaavuuden dokumentaatio ja liitetiedot
- Liite 1: Suojaussuhteen dokumentaation esimerkkipohja

Ohjeen laatiminen

Tämä ohje on laadittu työryhmässä, johon ovat osallistuneet puheenjohtajana Tiina Lind (BDO) ja jäseninä Virpi Ala-aho (Espoon kaupunki), Arto Ahlqvist (Helsingin kaupunki), Outi Koskinen (PwC), Ville Valkonen (EY), Ari Leh-to (BDO), Anu Servo (Deloitte) ja Esko Säilä (KPMG). Ohjeeseen on saatu kommentit Suomen Kuntaliitto ry:ltä. Ohje on hyväksynyt Suomen Tilintarkastajat ry:n hallitus 19.12.2018.

Ohjeen julkaiseminen

Ohje on julkaistu 10.1.2019, ja se on saatavilla Suomen Tilintarkastajat ry:n verkkosivuilla. Ohje on voimassa toistaiseksi.

Esimerkki 1: Lainoihin liittyvän korkoriskin suojaaminen koronvaihtosopimuksilla

Liitetiedoissa on riittävästi kuvattava kirjanpitovelvollisen johdon perusteluja pohjautuen mm. laskelmiin siitä, millä perusteella johdannaisia voidaan pitää suojaavina. Johdannaisten liitetiedosta on myös laadittava liitetietosite kirjanpitolain säännösten mukaisesti.

Kysymys:

Voidaanko seuraavissa tapauksissa arvioida koronvaihtosopimusten (swap) olevan tosiasiallisesti suojaavia ja noudattaa niiden käsittelyä siten, että koronvaihtosopimuksen tiedot esitetään tilinpäätöksen liitetietoina? Esimerkeissä on lähtökohtana vaihtuvakorkoisten lainojen korkovirtojen suojaus.

Esimerkkejä lainoihin liittyvien koronvaihtosopimusten käytöstä

	Tilanteen kuvaus	Voiko koronvaihtosopimuksen tiedot antaa tilinpäätöksen liitetietoina?
1	Lainan ja swapin nimellismäärä, voimassaoloaika ja vaihtuvat korot sekä niiden määrittämispäivät vastaavat toisiaan. Lainan nimellismäärästä voidaan suojata myös tietty osuus (esim. 50 %).	Lainan ja swapin vaihtuvakorkoiset korkovirrat kumoavat toisensa. Tiedot esitetään tilinpäätöksen liitetiedoissa.
2	10 vuoden kuluttua päättyvän lainan ja swapin nimellismäärä, päättämispäivä ja vaihtuvat korot sekä niiden määrittämispäivät vastaavat toisiaan, mutta swap alkaa 2 vuotta myöhemmin, kuin laina.	Lainan ja swapin vaihtuvakorkoiset korkovirrat kumoavat toisensa vuosina 2–10. Tiedot esitetään tilinpäätöksen liitetiedoissa.
3	10 vuoden kuluttua päättyvä laina, 5 vuoden kuluttua päättyvä swap sekä myöhemmin tehtävä, 5 vuoden kuluttua alkava 5 vuoden swap, lainan ja swappien nimellismäärät ja vaihtuvat korot sekä niiden määrittämispäivät vastaavat toisiaan, forward start swap alkaa ensimmäisen päättyessä ja päättyy samaan aikaan lainan kanssa.	Lainan ja swappien vaihtuvakorkoiset korkovirrat kumoavat toisensa. Tiedot esitetään tilinpäätöksen liitetiedoissa.
4	6 vuoden swap, 4 vuoden laina, joka aiotaan todennäköisesti uudelleenrahoittaa 2 vuodeksi, lainan ja swapin nimellismäärä, vaihtuvat korot ja niiden määrittämispäivät vastaavat toisiaan.	Mikäli swap määritetään nostetun lainan ja todennäköisesti 4 vuoden kuluttua nostettavan lainan suojaukseksi, niin tiedot swapista esitetään tilinpäätöksen liitetiedoissa. Lainan ja swapin vaihtuvakorkoiset korkovirrat kumoavat toisensa lainan/lainojen voimassaoloaikana. Kunnan tai kuntayhtymän on kyettävä osoittamaan taloussuunnitelmassa, investointisuunnitelman kautta tai muutoin ne tekijät, joiden perusteella se pitää lainan uudelleenrahoittamista todennäköisenä, ja myös sen, että uuden lainan ehdot vastaavat swapin ehtoja. Mitä pidemmän ajan kuluttua tapahtuvasta lainan uudelleenrahoittamisesta on kyse, sitä tarkemmin se tulee pystyä perustelemaan.
5	10 vuoden laina, 5 vuoden swap, jossa rahoituslaitoksella on oikeus jatkaa swappia seuraavat 5	Kuntajaoston lausunnossa 116/2017 todetaan, että mikäli kunta on tehnyt koronvaihtosopi-

	vuotta samoilla ehdoilla, muutoin lainan ja swapin nimellismäärä, vaihtuvat korot ja niiden määrittämispäivät vastaavat toisiaan.	mukseen liittyvän optiosopimuksen, tulee näitä sopimuksia käsitellä kirjanpidossa toisistaan lähtökohtaisesti erillisinä instrumentteina, mikäli instrumentit ovat erotettavissa toisistaan. Tällöin suojaustarkoituksessa tehtyä koronvaihtosopimuksen osaa arvioidaan omana kokonaisuutena ja optio-osaa omana. Jos optiosopimusta ei voida erottaa koronvaihtosopimuksesta, sopimuskokonaisuutta ei voida pitää suojaavana ja sopimuskokonaisuuden käypä arvo on kirjattava tilinpäätöksessä kuluksi.
6	10 vuoden laina, 10 vuoden swap, mutta rahoituslaitoksella on 5 vuoden jälkeen oikeus purkaa swap jokaisena koron määrittämispäivänä ilman kustannuksia, muutoin lainan ja swapin nimellismäärä, vaihtuvat korot ja niiden määrittämispäivät vastaavat toisiaan.	Kuten edellä. Jos optiosopimusta ei voida erottaa koronvaihtosopimuksesta, sopimuskokonaisuutta ei voida pitää suojaavana ja sopimuskokonaisuuden käypä arvo on kirjattava tilinpäätöksessä kuluksi.
7	10 vuoden laina ja 10 vuoden swap, lainan ja swapin ehdot vastaavat toisiaan; swapissa molemmilla osapuolilla on oikeus purkaa swap 5 vuoden jälkeen koron määrittämispäivinä markkinahintaan.	Koska molemmilla osapuolilla on oikeus purkaa sopimus markkinahintaan, ko. purkuoikeudella ei periaatteessa ole merkitystä. Tiedot swapista annetaan tilinpäätöksen liitetiedoissa.
8	5 vuoden laina ja 5 vuoden swap, lainan ja swapin ehdot vastaavat toisiaan, vaihtuvat korot perustuvat 6 kk:n euriboriin; swapissa rahoituslaitoksella on purkuoikeus viimeisenä koron määrittämispäivänä (eli 6 kk ennen sopimuksen päättämispäivää) markkinahintaan	Käytännössä kyse on viimeisen korkoperiodin (diskontatun) kassavirran suorittamisesta etukäteen, koska rahoituslaitoksen purkumahdollisuus on markkinahintaan. Suojaavuuden kriteerit täyttyvät ja tiedot swapista annetaan tilinpäätöksen liitetiedoissa
9	Laina ja swap alkavat 1.1.2017 ja päättyvät 1.1.2030. Rahoituslaitos maksaa 6 kk:n euriboria. Kunta maksaa kiinteää korkoa 0,86 %, mikäli viitekorko (6 kk:n euribor) on pienempi tai yhtä suuri kuin 5 % p.a., muutoin kunta maksaa viitekorkoa vähennettynä 1,0 prosenttiyksiköllä.	Swap-sopimus saattaa olla hankintamenoton, vaikka se sisältää korkoportaan eli optionaalisuutta. Swap kirjataan varovaisuuden periaatetta noudattaen ja mikäli suojaavuus voidaan todentaa, se voidaan esittää tilinpäätöksen liitetiedoissa.
10	Lainan ja swapin ehdot vastaavat toisiaan muuten, mutta koron määrittämispäivät eroavat jonkin verran toisistaan. <i>Tai</i> Lainan ja swapin ehdot vastaavat muilta osin toisiaan, mutta lainan korko perustuu 6 kk:n euriboriin ja swapin vaihtuva korko 3 kk:n euriboriin.	Merkittävät eroavuudet lainan ja swapin ehdoissa voivat johtaa siihen, ettei kyseessä ole suojaava ratkaisu. Tällöin tulee arvioida laskelmiin perustuen, miten merkittäviä erot ovat ja mikä niiden vaikutus on kulloisessakin markkinaympäristössä. Asiaa tulee tarkastella olennaisuusnäkökohdasta. Mikäli tiedot sopimuksesta esitetään tilinpäätöksen liitetiedoissa, on siellä esitettävä riittävät tiedot lainasopimuksen ja swapin eroista perustuen laskelmiin ja kerrottava, miten kirjanpitovelvollisen johto on päättänyt harkinnassaan siihen, että eroista aiheutuva vaikutus on epäolennainen ja käsittely tilinpäätöksen liitetiedoissa antaa oikean ja riittävän kuvan sopimusten vaikutuksista.
11	Lainasalkun suojaaminen yhdellä tai useammalla swapilla	Lainasalkkusuojaajuksessa lainojen ja koronvaihtosopimusten koron viitekoroja ja määräytymis-

		<p>päivät voivat poiketa. Mikäli ehtojen erojen vaikutukset koron euromäärään ovat vähäisiä, voidaan salkkusuojausta pitää suojaavana. Ks. kohdat 10 ja 4 suunniteltu lainasalkku/liiketoimi sekä huomioiden kohdan 13 mahdollinen vaikutus.</p> <p>Suojaavuuden varmentamiseksi tulee tehdä suojaavuuden ja sen herkkyyden analysointia perustuen laskelmiin. Analyysit tulee liittää johtopäätöksineen kyseisen liitetietosisteen osaksi ja tällöin ne säilytetään osana kirjanpitoa materiaalia.</p>
12	<p>10 vuoden laina on suojattu 5 vuoden swapilla, ja lainan ja swapin ehdot vastaavat toisiaan voimassaoloaikaan lukuun ottamatta. Neljännen vuoden kohdalla swap puretaan ja samalla tehdään uusi swap lainan jäljellä olevalle voimassaoloajalle siten, että kunta ei maksa alkuperäisen swapin purkukustannusta vaan se huomioidaan uudessa swapissa maksettavassa korossa. Muilta osin uuden swapin ehdot vastaavat riittävällä tarkkuudella lainan ehtoja.</p>	<p>Uuden swapin arvo ei ole lähtöhetkellä nolla, koska alkuperäisen swapin purkukustannus on huomioitu uuden swapin korkovirroissa. Alkuperäisen swapin purkukustannus jaksotetaan ao. swapin jäljellä olevalle voimassaoloajalle eli vuoden jaksolle (eli periodille, jota se oli suojannut).</p> <p>Mikäli kyse ei ole merkittävistä summista, purkukustannus voidaan jaksottaa uuden swapin voimassaoloajalle osana korkokulua ja esittää tiedot uudesta swapista tilinpäätöksen liitetiedoissa.</p> <p>On tärkeää huomioida, että jokainen swapin purku- tai muokkaustilanne tulee tarkastella erikseen oikean kirjanpitokäsittelyn määrittämiseksi.</p>
13	<p>Lainan ja swapin ehdot vastaavat toisiaan muutoin, mutta lainassa korko ei voi olla negatiivinen (korkolattia), kun sen sijaan swapin muuttuva korko voivat olla negatiivinen.</p>	<p>Suojaavuuden vaatimusten täyttymistä tulee arvioida kriittisesti, erityisesti jos swap on erääntymässä lähivuosina ja korkoennusteet indikoivat negatiivisten korkojen säilyvän vähintään swapin eräpäivään saakka. Silloin, kun on kyse pitkäaikaisista lainoista, voi korkokäyrien perusteella joissain tilanteissa olla mahdollista esittää swapit liitetiedoissa. liitetiedoissa on kerrottava niiden vaikutuksesta kokonaiskorkokustannuksiin ja perusteet, miksi johto on harkinnassaan päätenyt siihen, että swappien esittäminen tilinpäätöksen liitetiedoissa antaa oikean ja riittävän kuvan sopimuksesta.</p>
14	<p>Korkokausussopimus: kunta on ostanut korkokaton 2 % ja myynyt samalla korkolattian 0,1 %, korot perustuvat 6 kk:n euriboriin, molemmat sopimukset on tehty saman rahoituslaitoksen kanssa samanaikaisesti, kausussopimus on ns. nollakustanteinen (ei makseta eikä saada preemiota), ja sopimusta tehtäessä 6 kk:n euriborin koron markkinaennuste on sopimuskaudelle 0,1 % ja 2,0 % välillä</p>	<p>Kyseessä on optiosopimus, joka ei ole nettomääräisesti myyty optio ja jonka korot ovat sopimusta tehtäessä sopimuskauden markkinaennusteen rajoissa. Kyseisen korkokausussopimuksen tiedot voidaan esittää tilinpäätöksen liitetiedoissa.</p> <p>Mikäli sopimus sisältää jotain muita sopimuspiirteitä, esim. korkoporrastuksia tai saatu nettomääräisesti preemiota, käsittely tilinpäätök-</p>

		sen liitetiedoissa, ei todennäköisesti ole mahdollista. Suojaavuuden vaatimukset eivät myöskään mahdollisesti täyty.
15	10 vuoden kuluttua päättyvän lainan ja swapin nimellismäärä, päättymispäivä ja vaihtuvat korot sekä niiden määrittämispäivät vastaavat toisiaan. Kunta maksaa kyseisen lainan pois 5 vuoden jälkeen ja swap jää voimaan.	Kun kunnalla ei ole enää lainaa, jota koronvaihtosopimuksella suojataan, tulee koronvaihtosopimuksen markkina-arvo kirjata pakolliseksi varaukseksi ja korkokuluksi.

Esimerkki 2: Suojaavuuden dokumentaatio ja liitetiedot

Kirjanpitovelvollisen tulee kuntajaoston lausunnon 116/2017 johdannossa todetulla tavalla itse arvioida, todentaa ja dokumentoida ne perusteet, joiden perusteella se katsoo sopimusten olevan suojaavia. Tämä tulee myös kuvata tilinpäätöksessä.

1. **Suojaussuhteen dokumentaatio** - Liitteenä suojaavuusdokumentaation esimerkkipohja (liite 1)
2. **KPL 5.2 § ja kirjanpitolautekunnan kuntajaoston yleisohje tilinpäätöksen liitetiedoista – suojaavien johdannaisten liitetiedot**

Suojaavaksi luokitellusta johdannaisesta edellytetään esitettävän seuraavat tiedot:

- osoitettava, että johdannaissopimus on suojaava
- kirjanpitovelvollisen johto on laatinut suojauksesta dokumentaation, jossa on kuvattu suojattava riski ja sitä suojaava instrumentti sekä osoitettu suojaavuus
- toimintakertomuksessa tai liitetiedoissa kuvataan
 - lyhyesti riskienhallinnan periaatteet mukaan lukien suojattavan kohteen kuvaus (toimintakertomus),
 - johdannaisten kirjaamisperiaatteet, jollei ole noudatettu kirjanpitolain 5:2 §:n pääsääntöä (liitetiedot),
 - johdannaissopimuslajeittain tiedot johdannaisista sisältäen mm. nimellismäärän, käyvän arvon ja maturiteetin (liitetiedot),
 - arvio johdannaissopimusten taloudellisesta vaikutuksesta kirjanpitovelvolliseen, jos sopimuksesta aiheutuvat riskit tai hyödyt ovat olennaisia ja tätä tietoa voidaan pitää kirjanpitovelvollisen taloudellisen aseman arvioinnin kannalta välttämättömänä (liitetiedot) sekä
 - tieto, mikäli esimerkiksi koronvaihtosopimus on muuttunut suojaavasta ei-suojaavaksi (liitetiedot).

Mikäli johdannaissopimuksia on lukuisa määrä, voidaan ne ryhmitellä tai yhdistellä tarkoituksenmukaisella tavalla esim. koronvaihtosopimuksiin, purku- ja jatko-oikeudellisiin koronvaihtosopimuksiin, tulevaisuudessa voimaan tuleviin koronvaihtosopimuksiin ja muihin ehdollisiin koronvaihtosopimuksiin.

LIITE 1: Suojaavuuden dokumentaatioesimerkki (KILAn kuntajaoston 116/2017 lausunnon mukaan)

Kunta/kuntayhtymä: Kunta A
Yhteyshenkilö: Matti Meikäläinen

1) Kuvaus kunnan/kuntayhtymän riskienhallinnan tavoitteista ja strategiasta

Suojauksen tavoitteena on lainakorkokustannusten hallinta riskienhallintapolitiikan mukaisesti (suojattava määrä 60–80 % lainakannasta). Riskienhallintapolitiikan mukaan kunnan suojaussopimuksilla ei saa lisätä rahoitusriskejä.

2) Suojattavan erän määrittäminen (riskiposition kuvaus)

Suojattava erä on 1.1.2017–31.12.2021 voimassa olevan 5 miljoonan euron lainasopimuksen 6 kk:n euriboriin pohjautuvat korkovirrat, jotka maksetaan puolivuositain 30.6. ja 31.12. Suojauksen tarkoituksena on suojautua korkovirtojen vaihtelulta.

3) Suojaavan instrumentin määrittäminen

Suojaava instrumentti on koronvaihtosopimus, nimellismäärä 5 miljoonaa euroa, voimassaoloaika 1.1.2017–31.12.2021. Kunta A saa vaihtuvaa 6 kk:n korkoa ja maksaa kiinteää korkoa 2 %. Koronmäärityspäivät ja koronmaksupäivät ovat 30.6. ja 31.12.

4) Suojaavuuden arviointi

Lainan pääomasta on suojattu 50 %:a ja laina-ajasta 2015–2035 vuodet 2015–2025. Suojaus on tehokas, koska lainan ja suojaavan koronvaihtosopimuksen viitekorko sekä koronmääritys ja -maksupäivät ovat yhtenevät siten, että ehtojen erojen vaikutukset koron euromäärään ovat vähäisiä.

5) Muut tiedot

Lisää tarvittaessa muita tietoja, jotka auttavat ymmärtämään ja täydentävät edellä annettuja tietoja suojauksesta.